

شمس

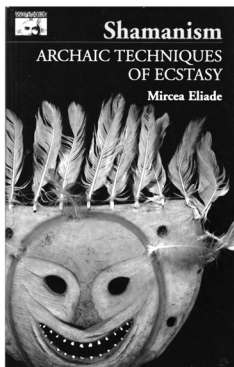
فنون کهن خلسه

این اثر ترجمه‌ای است از:

Shamanism:

Archaic Techniques of Ecstasy

Mircea Eliade (Princeton University Press, 1972)

سرشناسه	یاده، میرچا، ۱۹۰۷-۱۹۸۶م. Eliade, Mircea.
عنوان و نام پدیدآور	: شمنیسم: فنون کهن خلسه/ میرچا الیاده؛ مترجم محمد کاظم مهاجری.
مشخصات نشر	: قم: نشر ادیان، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	: ۸۴۸ ص.
فروست	: نشر ادیان؛ ۲۸.
شابک	: 978-964-2908-08-0
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتاب حاضر از متن انگلیسی تحت عنوان "Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy" به فارسی برگردانده شده است.
یادداشت	: کتابنامه: ص [۷۳۹] - ۸۱۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه.
یادداشت	: چاپ ششم: بهار ۱۴۰۳
موضوع	: شمنیسم.
شناسه افزوده	: مهاجری، محمد کاظم، ۱۳۵۷-، مترجم.
شناسه افزوده	: دانشگاه ادیان و مذاهب.
رده‌بندی کنگره	: ۷ الف۸ش/ ۲۳۷۰ BL
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۱/۱۴۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۲۳۹۵۷۵

چاپ نهم

ششمین

فنون کهن خلسه

ویراست جدید

میرچا الیاده

مترجم

محمد کاظم مهاجری

شیرادیان

۱۴۰۳

قم، پردیسان، روبه‌روی مسجد امام صادق (علیه السلام)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۰۲۵-۳۲۸۰۲۶۱۰-۱۳ ، ۰۲۵-۳۲۸۰۳۱۷۱ ،
تلفکس مرکز پخش و فروش: ۰۲۵-۳۲۸۰۶۶۵۲
فروشگاه اینترنتی:

 @Libadyan

www.Adyanpub.com

ششمین

فنون کهن خلسه

- تألیف: میرچا الیاده
- مترجم: محمد کاظم مهاجری
- ویراستار علمی: مینا غروی‌ان
- ناشر: نشر ادیان
- نوبت چاپ: ششم، بهار ۱۴۰۳
- طراح: مهدی محمدی شجاعی، شهرام بردبار
- شمارگان: ۳۰۰ نسخه
- چاپ: مؤسسه بوستان کتاب
- مرجع قیمت: وبسایت رسمی انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۰۸-۰۸-۰

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

سخن ناشر

یکی از دغدغه‌های دین‌شناسی معاصر مطالعه آموزه‌ها و مفاهیم دینی در حوزه‌های اجتماعی و مردم‌شناختی است. در واقع تحقیق و پژوهش در مورد تلقی انسان‌ها از مفاهیمی چون خدا، مرگ، جاودانگی، آفرینش، شفابخشی، معجزه‌گری و به جا آوردن مراسم و آیین‌های دینی در اقلیم‌ها و سرزمین‌های گوناگون، یکی از مباحث مهم دین‌شناسی است.

شمنیسم پدیده دینی است که در آن حیات جادویی - دینی جامعه، حول شخصیت شمن متمرکز است که نه تنها جادوگر و حکیم ساحر، بلکه شفادهنده، معجزه‌گر، عارف و شاعر نیز هست.

متن حاضر، با رویکردی روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و قوم‌شناختی به ایدئولوژی شمنیسم پرداخته و آن را تجزیه و تحلیل نموده است. میرچا الیاده مورخ نام‌آور ادیان در این اثر مهارت‌ها، فنون، نمادها و اساطیر شمنیسم را از آسیای مرکزی تا اقیانوسیه، آمریکای شمالی، آمریکای جنوبی و اقوام هندو - اروپایی به تصویر کشیده است.

نشر ادیان ضمن تشکر از جناب آقای محمدکاظم مهاجری که ترجمه این اثر را به عهده گرفتند، امیدوار است این کتاب پاسخگوی مطالعات دین‌شناسی در حوزه شمنیسم باشد.

نشر ادیان

فهرست مطالب

سخن مترجم.....	۱۳
مقدمه.....	۱۹
پی‌نوشت (۱۹۶۲).....	۳۵
یادداشتی درباره‌ی رسم‌الخط.....	۳۷
۱. ملاحظات کلی. روش‌های عضوگیری. شمنیسم و رسالت اسرارآمیز.....	
رویکردها.....	۳۸
اعطای نیروهای شمنی.....	۵۳
عضوگیری شمن‌ها در سبیری غربی و مرکزی.....	۵۵
عضوگیری در میان تونگوزها.....	۵۸
عضوگیری در میان بوریات‌ها و آلتایی‌ها.....	۶۱
انتقال موروثی و جستجو برای کسب نیروهای شمنی.....	۶۳
شمنیسم و آسیب‌شناسی روانی.....	۶۸
۲. بیماری‌ها و خواب‌های آیین تشرف.....	
بیماری-تشرف.....	۸۳
جلسه‌های آیین تشرف و مکاشفات شمن‌های یاکوت.....	۸۶
خواب‌های آیین تشرف شمن‌های ساموئیدی.....	۹۰

۹۶	تشرّف در میان تونگوزها، بوریات‌ها و سایر قبایل
۹۹	تشرّف جادوگران استرالیایی
۱۰۷	استرالیا - سیبری - آمریکای جنوبی و سایر شباهت‌ها
۱۱۱	قطع عضو در آیین تشرّف در آمریکای شمالی و جنوبی، آفریقا و اندونزی
۱۱۸	تشرّف شمن‌های اسکیمو
۱۲۳	اندیشیدن به اسکلت خویش
۱۲۶	آیین‌های تشرّف قبیله‌ای و انجمن‌های سرّی
۳. کسب نیروهای شمنی	
۱۳۱	اساطیر سیبریایی راجع به شمن‌ها
۱۳۲	انتخاب شمنی در میان گُلدی‌ها و یاکوت‌ها
۱۳۷	انتخاب در میان بوریات‌ها و تلئوت‌ها
۱۴۲	ارواح زنانه نگهبان شمن
۱۴۸	نقش ارواح مردگان
۱۵۱	مشاهده ارواح
۱۵۷	ارواح یاریگر
۱۶۰	«زبان رمزی» - «زبان حیوانات»
۱۷۱	جستجوی نیروهای شمنی در آمریکای شمالی
۱۷۶	
۴. تشرّف شمنی	
۱۹۱	تشرّف در میان تونگوزها و مانچوها
۱۹۱	آیین‌های تشرّف یاکوت‌ها، ساموئیدها و اوستیاک‌ها
۱۹۵	تشرّف بوریات‌ها
۱۹۸	تشرّف شمن زنان آروکانی
۲۰۸	آیین بالا رفتن از درخت
۲۱۳	سفر آسمانی شمن کاریب
۲۱۵	

فهرست مطالب / ۹

۲۲۱ صعود از طریق رنگین کمان

۲۲۶ آیین‌های تشریف استرالیایی

۲۳۲ سایر اشکال آیین صعود

۵. نمادپردازی لباس و طبل شمن

۲۳۹ ملاحظات مقدماتی

۲۴۳ لباس سیبریایی

۲۴۵ لباس بوریات‌ها

۲۴۹ لباس آلتایی‌ها

۲۵۱ آینه‌ها و کلاه‌های شمن

۲۵۴ نمادپردازی پرنده‌شناختی

۲۵۷ نمادپردازی اسکلت

۲۶۱ نوزایی از استخوان‌ها

۲۶۸ ماسک‌های شمنی

۲۷۱ طبل شمنی

۲۸۲ لباس‌های آیینی و طبل‌های جادویی در سرتاسر جهان

۶. شمنیسم در آسیای مرکزی و شمالی: ۱. صعودهای آسمانی ...

۲۸۹ وظایف شمن

۲۹۳ شمن‌های «سیاه» و «سفید». اساطیر «ثنویت‌گرا»

۳۰۱ قربانی اسب و صعود شمن به آسمان (آلتایی‌ها)

۳۱۲ بای اولگان و شمن آلتایی

۳۱۵ نزول به جهان زیرین (آلتایی‌ها)

۳۲۱ شمن به عنوان هادی روح به دنیای دیگر (آلتایی‌ها، گلدی‌ها، یوراک‌ها)

۷. شمنیسم در آسیای مرکزی و شمالی: ۲. درمان‌های جادویی ...

۳۳۷ فراخوانی و جستجوی روح میان تاتارها، بوریات‌ها، قزاق - قرقیزها

۳۳۹

۳۴۳	جلسهٔ احضار ارواح شمنی در میان اوگری‌ها و لپ‌ها
۳۵۱	جلسات احضار ارواح در میان اوستیاک‌ها، یوراک‌ها، و ساموئیدها
۳۵۵	شمنیسم در میان یاکوت‌ها و دولگان‌ها
۳۶۶	جلسات احضار ارواح شمنی در میان تونگوزها و اوروچی‌ها
۳۷۸	شمنیسم یوکاگیرها
۳۸۳	دین و شمنیسم در میان کوریاک‌ها
۳۸۷	شمنیسم در میان چوکچی‌ها

۳۹۷	۸. شمنیسم و کیهان‌شناسی
۳۹۷	سه منطقهٔ کیهانی و ستون عالم
۴۰۶	کوه کیهانی
۴۱۰	درخت عالم
۴۱۶	اعداد رمزی هفت و نه
۴۲۳	شمنیسم و کیهان‌شناسی در منطقه اقیانوسیه

۴۳۵	۹. شمنیسم در آمریکای شمالی و جنوبی
۴۳۵	شمنیسم در میان اسکمیوها
۴۴۷	شمنیسم آمریکایی شمالی
۴۵۱	جلسهٔ احضار ارواح شمنی در آمریکای شمالی
۴۵۳	درمان شمنی در میان پابوتسوها
۴۵۷	جلسهٔ احضار ارواح شمنی در میان آچوماوی‌ها
۴۶۲	نزول به جهان زیرین
۴۶۹	انجمن‌های سری و شمنیسم
۴۸۱	شمنیسم آمریکای جنوبی: آیین‌های مختلف
۴۸۶	درمان شمنی
۴۹۴	قدمت شمنیسم در آمریکای جنوبی و آمریکای شمالی

فهرست مطالب / ۱۱

۱۰. شمنیسم آسیای جنوب شرقی و اقیانوسیه

- ۴۹۹ اعتقادات و فنون شمنی در میان سمانگ‌ها، ساکای‌ها و ژاکون‌ها
- ۴۹۹ شمنیسم در جزایر آندامان و نیکوبار
- ۵۰۶ شمنیسم مالزی
- ۵۰۸ شمن‌ها و کاهنان در سوماترا
- ۵۱۱ شمنیسم در بورنئو و سیلبز
- ۵۱۶ «قایق مردگان» و قایق شمنی
- ۵۲۳ سفر به دنیای دیگر در میان دیاک‌ها
- ۵۲۸ شمنیسم ملانزی
- ۵۳۱ شمنیسم پلی‌نزی
- ۵۳۸

۱۱. ایدئولوژی‌ها و فنون شمنی در میان هندو-اروپاییان

- ۵۵۱ ملاحظات مقدماتی
- ۵۵۱ فنون خلسه در میان ژرمن‌های باستان
- ۵۵۷ یونان باستان
- ۵۶۷ سکوتیاها، قفقازی‌ها، ایرانی‌ها
- ۵۷۹ هند باستان: آیین‌های صعود به آسمان
- ۵۹۰ هند باستان: پرواز جادویی
- ۵۹۵ تپس و دیکسه
- ۶۰۲ نمادپردازی‌ها و فنون «شمنی» در هند
- ۶۰۵ شمنیسم در میان قبایل بومی هند
- ۶۱۴

۱۲. نمادپردازی‌ها و فنون شمنی در تبت، چین و خاور دور

- ۶۲۵ بودیسم، تنتریسم، لامائیسم
- ۶۲۵ اعمال شمنی در میان لولوها
- ۶۴۳ شمنیسم در میان موسوها
- ۶۴۶

۱۲/ شمنیسم، فنون کهن خلسه

۶۵۱ نمادپردازی‌ها و فنون شمنی در چین
۶۷۰ مغولستان، کره، ژاپن

۱۳. اساطیر، نمادها و آیین‌های مشابه

۶۷۷ سگ و اسب
۶۷۷ شمن‌ها و آهنگران
۶۸۳ گرمای جادویی
۶۸۸ پرواز جادویی
۶۹۳ پل و «گذرگاه دشوار»
۶۹۹ نردبان - راه مردگان - صعود (آسمانی)
۷۰۵

۱۴. نتایج

۷۱۷ پیدایش و شکل‌گیری شمنیسم آسیای شمالی
۷۱۷ سخن آخر
۷۳۴

۷۳۹ کتابنامه انگلیسی
۸۱۹ نمایه

سخن مترجم

کتابی که پیش روی خود دارید نخستین منبع و مرجعی است که پدیده جادویی -دینی شمنیسم را در سرتاسر جهان به طور جامع مورد تحلیل و بررسی قرار می دهد. پدیده شمنیسم خاص سیبری و آسیا به ویژه آسیای مرکزی و شمالی است اما در سایر مناطق جهان از جمله در آمریکای شمالی و جنوبی، قبایل ابتدایی اقیانوسیه خصوصاً استرالیا و اندونزی، در آفریقا و نیز در اروپا (اروپای شرقی) و دیگر مناطق دوارفتاده جهان نیز یافت می شود. این پدیده جادویی -دینی رازآلود از جایگاه مهمی در تاریخ ادیان برخوردار است چراکه سنن، اساطیر، شعائر، آیین ها و نمادپردازی های آن، حاکی از قدمت بسیار زیاد آن دارد و از این جهت برای دین شناسان و محققان که به دنبال فهم و کشف معنای عمیق آیین ها و اساطیر دینی هستند فوق العاده گرانمایه و ارزشمند است.

شمن، محور اصلی شمنیسم، جادوگر -طبیعی است که به دلیل نقش تلفیقی خود، از جادوگران صرف، ساحران و حکیم ساحران متمایز می گردد. هر شمنی جادوگر است ولی خلاف آن صادق نیست. شاخصه اصلی شمن که او را از سایر همتایانش متمایز می سازد نقش خلسه آمیز و ماورائی اوست زیرا شمن شدن یا شمن بودن با خلسه معنا می یابد و فرد مبتدی یا داوطلب

رسالت شمنی یا حتی اشخاصی که به طور موروثی، غیر اختیاری و غیره برای شمن شدن انتخاب می‌شوند تنها زمانی شایستگی انتصاب به این رسالت اسرارآمیز را دارا می‌گردند که سوای از تن دادن به آیین‌های سخت تشریف و موفقیت در مراحل دشوار آن، قادر باشند به حالت خلسه فرو برند. در خلسه است که شمن برای درمان بیماری‌ها، سرگردانی روح، دزدیده شدن روح یا تسخیر آن و غیره، با ارواح، ارواح یاریگر، ارواح محافظ، خدایان جهان زیرین (جهان مردگان) و خدایان آسمانی ارتباط برقرار می‌کند و از آنها استمداد و مشورت می‌طلبد. پس او از این جهت که با عوالم ماورائی ارتباط برقرار می‌کند و از آنچه سایر مردم از آن هیچ شناخت و اطلاعی ندارند آگاهی می‌یابد نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای را در جامعه خود داشته و در بین اعضای جامعه خویش جایگاه والایی را داراست. با مطالعه کل کتاب این نقش مهم شمن در نقاط مختلف جهان بیش از این بر خواننده هویدا خواهد گشت.

درباره مؤلف

کمتز محقق و پژوهشگری می‌توان یافت که با میرچا الیاده، آثار و افکار وی آشنا نباشد اما در اینجا لازم می‌دانم برای آن گروه از خوانندگانی که با میرچا الیاده آشنا نبوده و یا شناخت اندکی نسبت به این دانشمند برجسته دارند معرفی هر چند مختصری از آثار، افکار و جایگاه وی در تاریخ ادیان دهم. میرچا الیاده (۱۹۰۷-۱۹۸۶م)، فیلسوف، مورخ ادیان، شرق‌شناس، دین‌شناس، دانشمند اساطیر و نمادها، قوم‌شناس و رمان‌نویسی نام‌آشناست. شخصیت بی‌نظیر و ممتاز وی از همان اوان نوجوانی بر همگان آشکار بود؛ انتشار بیش از ۵۰ مقاله از او در زمانی که او هنوز ۱۷-۱۸ سال بیش نداشت خود گواه این مطلب است. او در دوران جوانی (۲۶ سالگی) به سبب رمان‌ها و مقالات سیاسی و فرهنگی‌اش به شخصی پرآوازه مبدل شد و به واقع رهبر

سخن مترجم/ ۱۵

نسل جوانان روشنفکر گردید. وی پس از گذراندن تحصیلات دانشگاهی خویش با استفاده از بورسی که مهاراجایی دولتمند و فرهنگ دوست بنا به تقاضای خود الیاده به وی اعطا نمود به هند رفت و به مدت سه سال در آنجا اقامت نمود و رساله دکترایش را به سرپرستی داسگوپتا در باب یوگانوشث و در بازگشت به رومانی از سال ۱۹۳۳ تا ۱۹۴۰ به تدریس فلسفه در دانشگاه بخارست پرداخت. او در سال ۱۹۴۵ به تدریس در دانشگاه‌های اروپا پرداخت و در سال ۱۹۵۷ استاد کرسی تاریخ ادیان در دانشگاه شیکاگو شد و این کرسی از سال ۱۹۸۵ به نام پر آوازه او نامیده شد. وی پس از بازنشستگی در ۲۲ آوریل ۱۹۸۶ کتاب در دست درگذشت.

الیاده در مدت زمان حیات پر بار خویش موفق به دریافت چندین دکترای افتخاری از دانشگاه‌هایی چون دانشگاه ییل آمریکا، ریپون کالج، دانشگاه لویالا (شیکاگو)، کالج بوستون، کالج حقوق سیل فیلادلفیا، کالج اوبرلین، دانشگاه لانکاستر، دانشگاه واشنگتن، دانشگاه سوربن پاریس گردید.

وی آثار متعدد و فراوانی در زمینه‌های مختلف از خود به جای گذاشت که مهم‌ترین این آثار بالغ بر ۳۰ اثر می‌باشد و دایرةالمعارف ۱۶ جلدی دین از جمله آنهاست. برخی از آثار میرچا الیاده به فارسی ترجمه شده‌اند که از جمله آنها می‌توان کتب ذیل را نام برد:

۱. اسطوره بازگشت جاودانه، ترجمه بهمن سرکاراتی، نشر طهوری، تهران، ۱۳۸۰.
 ۲. مقدس و نامقدس، ترجمه دکتر بهزاد سالکی، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۶.
 ۳. اسطوره، رؤیا و راز، ترجمه رؤیا منجم، نشر علم، ۱۳۸۲.
 ۴. چشم‌اندازهای اسطوره، ترجمه جلال ستاری، انتشارات توس، تهران، زمستان ۱۳۶۲.
- شالوده و اساس آثار الیاده بر سه رکن پژوهش تاریخی، پدیدارشناسی و

هرمنوتیک، و بر دو محور قداست و رمز قرار دارد. از دیدگاه وی هر پدیده دینی پدیده‌ای تاریخی است؛ بنابراین در تاریخ ادیان نخستین گامی که باید برداشت شناسایی تاریخی است. از سوی دیگر، در نظر وی پدیده دینی تجلی قداست یعنی در حکم مظهر قداست است. کار پدیدارشناسی در جهت رمزگشایی معنای ژرف و عمیق هر تجلی مقدس است. هرمنوتیک، رکن سوم آثار الیاده، نزد وی از درجه اول اهمیت برخوردار است و وظیفه آن آشکار ساختن معانی و مفاهیم، و در نتیجه آگاه و آشناسازی خواننده با عوالم روحانی و معنوی است.

در خصوص کتاب و ترجمه آن

اصل این کتاب به زبان فرانسه است و به زبان‌های ایتالیایی، آلمانی، اسپانیایی و انگلیسی نیز ترجمه شده است. ترجمه حاضر از نسخه انگلیسی آن به فارسی برگردان شده است و مترجم، به لحاظ اهمیت و مهم‌تر از آن مؤلف برجسته کتاب، در تمام مدت ترجمه این کتاب - که قریب به سه سال به طول انجامید - تمام تلاش و توانایی خویش را بر برگردان دقیق و در عین حال روان این اثر قرار داده است و همواره در ترجمه اصطلاحات و مفاهیم کلیدی سعی نموده تا از صحیح‌ترین و دقیق‌ترین معادل استفاده نماید. همچنین در برگردان اعلام و اسامی خاص نظیر نام قبایل، اشخاص، و غیره مترجم با استفاده از معتبرترین منابع، مناسب‌ترین معادل و برگردان را برگزیده است و تا جایی که میسر بوده است در مورد قبایل یا اعلام و اصطلاحات خاص پانوشتی هر چند کوتاه آورده است.

در آخر بر خویش فرض می‌دانم تا از زحمات بی‌دریغ استاد بزرگوار و ارجمند خود جناب آقای دکتر بهزاد سالکی که با راهنمایی‌های ارزشمندشان مراد و ویرایش این اثر یاری و مساعدت نمودند، و نیز جناب آقای الیاس

سخن مترجم/ ۱۷

عارف زاده و سایر مسئولین محترم دفتر انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات
ادیان و مذاهب که در راستای انتشار این اثر گرانمایه، کمال همکاری را با
مترجم نمودند نهایت قدردانی و سپاسگزاری را داشته باشم.

محمدکاظم مهاجری

مقدمه

تا آنجا که می‌دانیم کتاب حاضر نخستین کتابی است که کل پدیده شمنیسم را در برمی‌گیرد و در عین حال آن را در متن تاریخ عمومی ادیان قرار می‌دهد. گفتن این مطلب در واقع اشاره به احتمال نقصان و تقریبی بودن نتایج آن است و نیز اشاره به خطراتی که کتاب به آن دست می‌زند. امروزه پژوهشگران ادیان میزان قابل ملاحظه‌ای از اسناد و مدارک راجع به پدیده‌های شمنی گوناگون - سبیریایی، آمریکای شمالی، آمریکای جنوبی، اندونزی، اقیانوسیه، و مانند آن - در اختیار خود دارند. از این رو، تعدادی از آثار، که هر یک به سهم خود مهم‌اند، در خصوص مطالعه و بررسی قوم‌شناختی، جامعه‌شناختی، و روان‌شناختی شمنیسم (یا به بیان دقیق‌تر، بررسی نوع خاصی از شمنیسم) ابتکار به خرج داده‌اند. اما با چند استثناء قابل توجه - منظور ما خصوصاً مطالعاتی است که توسط هولمبرگ (هاروا)^۱ درباره شمنیسم آلتایی انجام شده است - کتاب‌شناسی عظیم شمنی نسبت به تفسیر این پدیده فوق‌العاده پیچیده در چهارچوب تاریخ ادیان بی‌توجهی کرده است. ما در اینجا، به نوبه خود، در مقام مورخ ادیان تلاش نموده‌ایم تا به شمنیسم بپردازیم، آن را بشناسیم و معرفی نماییم. قصد نداریم مطالعات قابل‌تحسینی را که از

1. Holmberg (Harva)

نقطه نظر روان‌شناسی، جامعه‌شناسی یا قوم‌شناسی^۱ صورت گرفته است. ناچیز بشماریم؛ ما آنها را برای فهم ابعاد مختلف شمنیسم ضروری می‌دانیم. اما معتقدیم که امکان رویکرد دیگری وجود دارد که در صفحات بعد تلاش نموده‌ایم آن را تحقق بخشیم.

مؤلفی که در مقام روان‌شناس شمنیسم را بررسی می‌کند، در درجه اول آن را نشانه‌ای از بحران روحی یا حتی انحطاط و پسرفت روحی تلقی خواهد نمود؛ او مسلماً آن را با برخی الگوهای رفتار نابهنجار روحی مقایسه می‌کند. یا آن را از جمله بیماری‌های روحی هیستری یا صرع گونه طبقه‌بندی می‌کند. ما توضیح خواهیم داد که چرا شباهت شمنیسم با هر نوع بیماری روحی را غیر قابل قبول می‌دانیم.^۲ اما یک نکته باقی می‌ماند (و آن نکته مهمی است)، که هر روان‌شناسی باید به آن توجه نماید: رسالت شمنی، شبیه هر رسالت دینی دیگر، با بحران، با اختلال موقتی در تعادل روحی شمن آتی آشکار می‌شود. تمامی بررسی‌ها و تحلیل‌هایی که در این خصوص صورت گرفته‌اند فوق‌العاده ارزنده‌اند. می‌شود گفت که در واقع آنها، بازتاب‌هایی را در درون روح از آنچه ما «دیالکتیک تجلیات مقدس» نامیده‌ایم - جدایی اساسی بین مقدس^۳ و نامقدس^۴ و شکافی که از عالم حاصل می‌شود - به ما نشان می‌دهند. باید بگوییم سخن بالا به اهمیت فوق‌العاده‌ای اشاره دارد که ما برای این نوع مطالعات در روان‌شناسی دینی قائل هستیم.

جامعه‌شناس نیز به سهم خویش به نقش اجتماعی شمن، کاهن، و جادوگر علاقه‌مند است. او وجهه و اعتبار ناشی از قدرت‌های جادویی، نقش آن در ساختار جامعه، روابط بین رهبران دینی و سیاسی، و مانند آن را بررسی

1. ethnology

۲. نگاه کنید به ص ۲۳ به بعد.

3. sacred

4. profane